

Analysis of curriculum elements to realize the entrepreneurship indicators section of the University of Applied Sciences

Somayeh Gharagozloo¹, Faezeh Nateghi^{2*}, Mahnaz Jalalvandi³

Abstract

Purpose: The purpose of this study was to analyze the elements of the curriculum to realize the entrepreneurship indicators section of the University of Applied Sciences.

Method: The present study was a developmental research in terms of the nature and quality of the theme analysis method. The statistical population in the study background consisted of all available domestic and foreign theoretical and research texts, related references and upstream documents of the country's education system. Taking sample from the targeted community and the section of interview with experts included 15 persons of curriculum and entrepreneurship field who were selected in snowball and theoretically saturated (method). To ensure the reliability of the research data, the method of repeated study, data comparison, summarization and classification of information was used without any changes in the data. The model of the curriculum for the realization of entrepreneurship indicators in four areas of purpose, content, training methods and evaluation methods is presented.

Findings: The objectives of the curriculum for the realization of the entrepreneurship indicators section were identified in four sections (entrepreneurial attitude, entrepreneurial knowledge, entrepreneurial insight and entrepreneurial skills), each of which has sub-components. The content of the curriculum for the realization of entrepreneurship indicators includes 5 components (communication management, financial management, marketing and sales, human resource management, decision-making and problem solving), each of which has sub-components. The method of teaching the curriculum for the realization of entrepreneurship indicators includes three main methods (direct presentation methods, interactive methods and applied-operational methods), each of which has sub-components.

Keywords: Entrepreneurship, Curriculum, Entrepreneurial University, Scientific and Applied, Foundation Data Method.

1. Ph.D Student in Curriculum Planning, Department of Educational Sciences, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran. gharagozlo_s@yahoo.com
2. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran. (Corresponding Author) faezehnateghi1974@gmail.com
3. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran. jalalvandi_m@yahoo.com

تحلیل عناصر برنامه‌های درسی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی دانشگاه علمی کاربردی

سمیه فراگوزلو^۱، فائزه ناطقی^{۲*}، مهناز جلال‌وندی^۳

چکیده

هدف: هدف از این تحقیق تحلیل عناصر برنامه‌های درسی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی دانشگاه علمی کاربردی بود.

روش: تحقیق حاضر از نظر ماهیت یک پژوهش توسعه‌ای و به‌صورت کیفی به روش تحلیل تم بود. جامعه آماری در پیشینه مطالعاتی را کلیه متون نظری و پژوهشی داخلی و خارجی در دسترس، مراجع مرتبط و اسناد بالادستی نظام آموزشی کشور تشکیل داد روش نمونه‌گیری از این جامعه هدفمند و در بخش مصاحبه با خبرگان جامعه تحقیق شامل ۱۵ نفر متخصص حوزه برنامه درسی و کارآفرینی بود که به روش گلوله برفی و در حد اشباع نظری انتخاب شدند. برای حصول اطمینان از قابلیت اطمینان داده‌های پژوهش از روش مطالعه مکرر، مقایسه داده‌ها، خلاصه‌سازی و دسته‌بندی اطلاعات بدون این‌که در داده‌ها تغییری ایجاد شود استفاده شد. الگوی برنامه درسی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی در چهار حوزه هدف، محتوا، روش‌های آموزش و روش‌های ارزشیابی ارائه شده است.

یافته‌ها: اهداف برنامه درسی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی در چهار بخش (نگرش کارآفرینی، دانش کارآفرینی، بینش کارآفرینی و مهارت کارآفرینی) مشخص شد که هر کدام دارای زیرمؤلفه‌هایی است. محتوای برنامه درسی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی شامل ۵ مؤلفه (مدیریت ارتباطات، مدیریت مالی، بازاریابی و فروش، مدیریت منابع انسانی، تصمیم‌گیری و حل مسئله) است که هر کدام دارای زیرمؤلفه‌هایی است. روش آموزش برنامه درسی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی شامل سه روش اصلی (روش‌های ارائه مستقیم، روش‌های تعاملی و روش‌های کاربردی- عملیاتی) که هر کدام دارای زیرمؤلفه‌هایی است. کلیدواژه‌ها: کارآفرینی، برنامه درسی، دانشگاه کارآفرین، علمی و کاربردی، روش داده بنیاد.

مقدمه

با توجه به نقش حیاتی کارآفرینی، تلاش‌های زیادی برای بهبود، ارتقاء و ترویج آن در سازمان‌های مختلف صورت گرفته که از مهم‌ترین این اقدامات ارائه برنامه‌های آموزش

۱. دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران. gharagozlo_s@yahoo.com

۲. دانشیار گروه علوم تربیتی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران (نویسنده مسئول).

faezehnateghi1974@gmail.com

۳. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران. jalalvandi_m@yahoo.com

کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی در کشورهای مختلف است (رئوف^۱، ۲۰۲۱: ۵۴). آموزش کارآفرینی می‌تواند یکی از مؤثرترین راه‌ها برای تسهیل انتقال جمعیت فارغ‌التحصیلان به بازار کار باشد (حداد^۲ و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۷۰). مطالعات در اروپا نشان داده است که چنین آموزش‌هایی توانسته است افراد را مسئولیت‌پذیرتر کرده و آن‌ها را به کارآفرینی تبدیل کرده یا به تفکر در زمینه کارآفرینی هدایت کند (شاهین^۳ و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۸۷۰)؛ بنابراین نرخ بیکاری و شکست کسب‌وکارها در نتیجه این آموزش‌ها کاهش یافته است (اوربانو^۴ و همکاران ۲۰۰۸: ۱۳۴). همچنین بررسی‌ها در ایالات متحده، اروپا و آسیای جنوب شرقی نشان می‌دهد که آموزش کارآفرینی، اگر با سایر مشوق‌ها و تسهیل‌کننده‌ها ترکیب شود، بسیار مؤثر خواهد بود (ماسون^۵، ۲۰۱۰: ۳۹). راسموسن و سورهمیم (۲۰۰۶) معتقدند افرادی که در آموزش کارآفرینی شرکت می‌کنند، نسبت به کسانی که در دوره‌های شغلی دیگر شرکت می‌کنند، کسب‌وکار بیشتری راه‌اندازی می‌کنند.

بسیاری از کارشناسان معتقدند که یکی از عوامل اصلی تعیین‌کننده سطح کارآفرینی در هر کشوری نوع آموزش آن است (والریو^۶، پارتون و راب، ۲۰۱۴: ۵۹). برنامه‌ریزی در زمینه کارآفرینی در نظام آموزشی بر دو رویکرد استوار است: رویکرد اول یعنی آموزش کارآفرینی بر این فرض استوار است که کارآفرینی مانند مجموعه‌ای از عناصر رفتاری دارای ابعاد دانش، بینش و مهارت‌هایی است که می‌توان از طریق آموزش در اشخاص حقیقی ایجاد و توسعه یابد. از این منظر، کارآفرینی قابل آموزش است. تلاش برای راه‌اندازی دوره‌ها با عنوان و موضوع کارآفرینی یا ادغام دوره‌های مرتبط با تجارت و کارآفرینی در برنامه‌های آموزشی مراکز مختلف دانشگاهی قابل تأمل است و در عین حال رویکرد مفهومی دیگر آموزش کارآفرینی است که شامل بهبود سیستم آموزشی کلی به منظور تسهیل شرایط یادگیری کارآفرینانه و پرورش فارغ‌التحصیلان کارآفرین در رشته‌های مختلف تحصیلی است. رویکرد اول به دنبال ادغام کارآفرینی به عنوان یک رشته، یک گرایش یا یک برنامه درسی در سیستم آموزشی است در حالی که دومی رویکرد ماهیت سیستماتیک دارد و به دنبال تغییر در کل نظام آموزشی و عناصر آن است (سلجوقی، ۱۳۹۲: ۴۷). تاریخچه آموزش کارآفرینی در آموزش عالی در کشورهای در حال توسعه به اوایل دهه ۱۹۹۰ باز می‌گردد، در این دهه دلایل مختلفی از جمله افزایش بیکاری مشاهده و برنامه‌های کارآفرینی و آموزش آن بر رشد

1. Rauf
2. Haddad
3. Shahin
4. Urbano
5. Mason
6. Valerio

اقتصادی کشورهای توسعه‌یافته کشورها باعث شد که این موضوع بیشتر مورد توجه قرار گیرد. برنامه‌های آموزشی کارآفرینی در کشورهای در حال توسعه مورد توجه است تا مردم بتوانند خوداشتغالی ایجاد کرده و مشاغل خود را مدیریت کنند (بائر^۱، ۲۰۱۱: ۴۴). این برنامه‌ها تمایل دارند آموزش را با فرایندهای دیگری مانند تأمین مالی خرید، کمک‌های مالی، کارآموزی یا مربیگری ادغام کنند (مکنزی و وودراف^۲، ۲۰۱۳: ۱۲۱). آلمان، ایالات متحده، ژاپن و بریتانیا اولین کشورهایی بودند که در این زمینه اقدام کردند؛ در حالی که آموزش کارآفرینی در آمریکا به‌عنوان تمرکز بر راه‌اندازی یک شرکت یا خوداشتغالی تعریف می‌شود (لاکئوس، ۲۰۱۵: ۷۹). در سوئد، این اصطلاح اغلب معادل آموزش مهارت‌های تجاری استفاده می‌شود و در فنلاند مترادف با آموزش کسب‌وکار داخلی و خارجی است. آموزش داخلی کارآفرینی بیشتر بر آموزش پایه متمرکز است، اما کارآفرینی خارجی فراتر از این است اهداف آموزش پایه و تمرکز بیشتر بر تقویت مهارت‌های فردی و اجتماعی، ریسک‌پذیری، خلاقیت، استقلال و نیاز به موفقیت را شامل می‌شود (سیکولا^۳ و همکاران، ۲۰۱۰: ۳۳). آغاز آموزش کارآفرینی در ایران را می‌توان همزمان با برگزاری کارگاه‌های آموزشی توسط معلمان هندی و دوره‌های کوتاه‌مدت غیررسمی برای مدیران کشور در شمال ایران دانست. پس از این فعالیت‌های مقطعی و بعد از بررسی‌های کارشناسی فراوان، طرح کاراد (کارآفرینی در دانشگاه‌ها) را زمینه‌سازی شد. این طرح به‌منظور توسعه و ارتقای سطح کارآفرینی تهیه و به‌ویژه جنبه‌های آموزشی دانشجویان و فارغ‌التحصیلان سطوح تحصیلی مختلف و مشارکت بیشتر دانشگاهیان در توسعه کشور، جهت اجرا به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ابلاغ شد (طیرانی، ۱۳۹۰: ۵۰). در عین حال مطالعات مختلفی پیرامون اثرات و پیامدهای آموزش کارآفرینی انجام شده است، اسمیت، همیلتون و کریستین (۲۰۱۹) انگیزه‌ها، موانع و توانمندسازی کارآفرینی در بین دانشجویان استرالیایی را بررسی کردند و دریافتند که کمبود اعتماد به نفس، مهارت‌های رهبری، مشکل دریافتن ایده‌های درست، ترس از شکست و نگرانی و محدودیت تجربه مهم‌ترین موانع کارآفرینی برای دانشجویان استرالیایی بوده است. پوروانتو^۴ و همکاران (۲۰۲۲)، گولومبری^۵ و همکاران (۲۰۲۲)، حداد^۶ و همکاران

1. Bauer
2. McKenzie & Woodruff
3. Seikkula
4. Purwanto
5. Colombelli
6. Haddad

(۲۰۲۱)، مهلول^۱ و همکاران (۲۰۲۱) و شاهین^۲ و همکاران (۲۰۲۱) نیز برنامه‌های آموزشی در سطوح دانشگاهی را عاملی برای بهبود اشتغال آفرینی و کاهش بیکاری معرفی نمودند. با این حال از آنجاکه امروزه به دلیل نبود زمینه‌ها و بسترهای لازم برای جذب و اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و عدم توانایی آن‌ها در خلق فرصت‌ها و ایجاد زمینه کار برای خویش، مشکل کاریابی و کارآفرینی به مسئله مهمی برای فارغ‌التحصیلان دانشگاهی تبدیل شده و می‌تواند به شکل‌گیری بحرانها و آسیبهای اجتماعی متعددی منجر شود که بررسی بیشتری را می‌طلبد (گودرزی و همکاران، ۱۳۹۵). یکی از راهکارهای مناسب و مطمئن برای حل این مسئله توانمند کردن آن‌ها به مهارت کارآفرینی در طول تحصیلات دانشگاهی است که این توانایی می‌تواند جلوی به وجود آمدن بسیاری از چالش‌ها و مسائل را بگیرد؛ اما به دلیل وجود برخی مسائل و آسیب‌ها در برنامه درسی رشته‌های تحصیلی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، دانشجویان مهارت‌های لازم را در این زمینه کسب نمی‌کنند با آگاهی به اهمیت این موضوع در مسیر اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است که در این ارتباط آموزش‌های مراکز علمی و کاربردی کشور به‌قصد ارتقای دانش افراد و ایجاد مهارت‌های کارآفرینی و به فعلیت درآوردن استعدادها و نهفته در دانشجویان شکل گرفته‌اند. در ایران دانشگاه علمی و کاربردی به‌عنوان یک دانشگاه کارآفرین مسئولیت آموزش کارآفرینی به دانشجویان را بر عهده دارد. دانشگاه علمی- کاربردی با شعار دانشگاه کارآفرین و معرفی نظام آموزش عالی علمی- کاربردی به‌عنوان شیوه جدیدی از مطالعه در سال ۱۳۷۳ باهدف فراهم آوردن موجبات مشارکت سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی برای تربیت نیروی انسانی متخصص و موردنیاز بخش‌های مختلف شکل گرفت. دانشگاه علمی- کاربردی مجری بیش از ۷۰۰ رشته دانشگاهی مختص این دانشگاه در چهار گروه صنعت، کشاورزی، مدیریت و خدمات اجتماعی و فرهنگ و هنر است که در قالب روش‌های آموزش ترمی و پودمانی برای آماده‌سازی دانشجویان در جهت ورود به بازار کار و کارآفرینی فعالیت می‌کند. این در حالی است که تاکنون جایگاه فعالیت‌های کارآفرینی در دانشگاه علمی کاربردی به‌عنوان تنها دانشگاه کارآفرین و متولی آموزش کارآفرینی در کشور ناشناخته مانده است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۵) و اغلب فارغ‌التحصیلان این دانشگاه مهارت‌های کارآفرینانه لازم را نداشته و عملاً آموزش کارآفرینی در این دانشگاه شکست خورده است که دلیل عمده این نارسایی ضعف برنامه‌ریزی درسی این دانشگاه در عرصه کارآفرینی می‌باشد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ سلیمانی دنگلانی، ۱۳۹۴؛ ایزدی، ۱۳۹۰ و کیاکجوری، ۱۳۸۷). برای شناخت دلایل ضعف این دانشگاه در آموزش کارآفرینی و همچنین ارائه راهکار برای بهبود وضعیت، این پژوهش تحلیل عناصر برنامه‌های

1. Mahlaole
2. Shahin

درسی تحقیق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی دانشگاه علمی کاربردی را دنبال می‌کند.

چارچوب نظری

فرایند آموزش در دانشگاه جامع علمی- کاربردی، شامل فعالیت‌هایی می‌باشد که فرد را برای احراز شغل، حرفه و کسب‌وکار آماده و یا کارایی و توانایی او را در انجام آن‌ها افزایش می‌دهد. اما عدم وجود پل‌های ارتباطی بین مراکز آموزشی و مشاغل جامعه باعث شده که مراکز مجری این دوره‌های آموزشی به تربیت نیروهایی بپردازد؛ که چندان موردنیاز مشاغل و جامعه نباشند. به‌طور کلی در تحقیقاتی با رویکرد مسئله محوری که تأکید اصلی به‌جای روش محوری بر روی شناخت، یافتن و تحلیل چالش‌های درگیر است ارائه نوعی دسته‌بندی اولیه از دغدغه‌ها، با توجه به نقش آن در سناریوی رساله از اهمیت خاص برخوردار می‌باشد. لذا چنین ایجاب می‌کند که علاوه بر بررسی عمیق نظریات مدون علمی موجود در داخل و خارج از کشور که البته با لحاظ اهمیت این مسئله بسیار اندک است از وضعیت موجود نیز تحلیلی برگرفته از واقعیت ملموس نیز باید داشت.

همچنین میان آموزش‌دیدگان مراکز آموزشی و اشتغال، رابطه هدمندی وجود ندارد و این عدم وجود رابطه باعث کاهش بهره‌وری آموزشی و اشتغال‌زایی می‌شود. در حال حاضر درصد بالایی از بیکاری در کشورمان به چشم می‌خورد و یکی از عوامل آن می‌تواند میزان مهارت و تخصص عملی افراد و ناتوانی آن‌ها در ورود موفق به بازار کار باشد. برای اینکه بخش مراکز آموزش بتواند نقش بنیادین خود برای کمک به نظام توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ایجاد کند، نیازمند بازتعریف مقاصد، جهت‌گیریها، راهبردها، خط‌مشی‌ها و اهداف و کارکردهای خود است تا بتواند سازگاری فعال‌تری با محیط متحول جهانی و داخلی و تغییرات ساختاری و رقابت‌های فزاینده داشته باشند (نظری و همکاران، ۱۳۹۹).

از دغدغه‌های همیشگی مدیران دانشگاه جامع، کیفیت آموزش‌های برگزار شده این نظام آموزشی، با توجه به ماهیت و رسالت این دانشگاه با لحاظ تنوع رشته‌های مصوب (بالغ بر ۸۰۰ دوره مقطع دار) و تعدد مراکز مجری (بالغ بر ۵۵۰ در شرایط کنونی- قبلاً ۱۱۰۰ مرکز) در تمامی استان‌ها بوده و می‌باشد. در هیچ شورا، کمیسیون، گروه و نشست نیست که با مباحثی مبنی بر پایین بودن کیفیت ارائه دروس تخصصی و به‌ویژه بخش دروس عملی آن برخورد نداشته و شاهد ساعت‌ها گفتگو و بحث در این راستا نبوده باشیم. با این حال با توجه به نقش حیاتی کارآفرینی، تلاش‌های زیادی برای بهبود، ارتقاء و ترویج آن در سازمان‌های مختلف صورت گرفته که از مهم‌ترین این اقدامات ارائه برنامه‌های آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی در کشورهای مختلف است (رئوف، ۲۰۲۱).

۵۴). آموزش کارآفرینی می‌تواند یکی از مؤثرترین راه‌ها برای تسهیل انتقال جمعیت فارغ‌التحصیلان به بازار کار باشد (حداد^۱ و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۷۰). کارآفرینی به‌عنوان یکی از ارکان مهم و کلیدی توسعه هر جامعه‌ای مشخص می‌باشد که نقش مهم و اساسی در توسعه یک کشور دارد (لیونیودو^۲ و همکاران، ۲۰۲۰، ۲۴۶). کارآفرینی فرایندی مداوم از الهام گرفتن، ماجراجویی و آمادگی است. نقش حیاتی در توسعه اقتصادی ایفا می‌کند و تغییرات قابل توجهی را در اقتصاد بازار به ارمغان می‌آورد. تعیین معنای کارآفرینی دشوار است زیرا حوزه‌های علمی دیدگاه‌های متفاوتی را ارائه می‌دهند و محققان نظریه‌هایی را با تمرکز بر جنبه‌های مختلف مفهوم به‌ظاهر یکسان ارائه می‌کنند (بوگاجوف^۳ و همکاران، ۲۰۲۰، ۴۸۷). مطالعات روانشناسی کارآفرینی بر ویژگی‌های یک کارآفرین یا ویژگی‌هایی تمرکز می‌کند که زیربنای انجام رفتار کارآفرینانه است، درحالی‌که مطالعات اقتصاد، کارآفرینی را به‌عنوان فعالیتی می‌دانند که زیربنای پویایی بازار است. فعالیتی که بازارها را به سمت حالت تعادل سوق می‌دهد (آگوو و اونویگبوزی^۴، ۲۰۱۸، ۳). از آنجایی که مطالعات از اهمیت کارآفرینی برای رشد اقتصادی و ایجاد شغل حمایت می‌کنند، کارآفرینی یکی از راهبردهای محبوب برای توسعه اقتصادی است (یالونر^۵ و همکاران، ۲۰۱۹، ۶۰۲۱). در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته کارآفرینی به‌عنوان یک شاخص مهم مدنظر می‌باشد (توحیدیان و رضایی مقدم، ۲۰۱۹، ۳).

کارآفرینی با توجه به اینکه چگونه به غلبه بر بحران‌های اقتصادی کمک می‌کند، توسعه یک اقتصاد قوی و فرصت‌های شغلی جدید را تقویت می‌کند، یک حرفه موردعلاقه است. این یک زمینه رو به رشد در میان دانشگاهیان و محققان رشته‌های مختلف است که به منبعی برای کشف و اکتشاف فرصت‌ها تبدیل می‌شود (هاوی^۶ و همکاران، ۲۰۲۰، ۳).

راتن (۲۰۲۱) مشخص نمود که در مسیر توسعه کارآفرینی می‌بایستی به جنبه‌های نوآوری و تقویت این مهارت‌ها توجه جدی داشت. رادالی^۷ و همکاران (۲۰۱۸) معتقدند که در رسیدن به سطح عالی از عملکرد کارآفرینی می‌بایستی به شرایط انسانی توجه نمود. یالونر و همکاران (۲۰۱۹) نیز مشخص نمودند که عوامل اجتماعی می‌تواند مسیر توسعه کارآفرینی را تحت تأثیر قرار دهد. راتن (۲۰۱۹) نیز اعلام داشت که بهبود کارآفرینی همچنان در

1. Haddad
2. Leonidou
3. Bogachov
4. Agwu & Onwuegbuzie
5. Yaluner
6. Hawi
7. Radaelli

محیط‌های مختلفی مورد اغفال قرار گرفته است و برنامه‌ریزی‌های مدونی در این خصوص انجام نشده است.

لیونیدو و همکاران (۲۰۲۰) نیز مشخص نمودند که توجه به عوامل مربوط به ذینفعان می‌تواند زمینه جهت توسعه کارآفرینی را فراهم نماید. آریفین و همکاران (۲۰۲۰) و امجد و همکاران (۲۰۲۰) نیز مشخص نمودند که بهبود وضعیت کارآفرینی نیازمند توجه به مسائل بازاریابی و جذب مخاطب دارد. با این حال تاکنون جایگاه فعالیت‌های کارآفرینی در دانشگاه علمی کاربردی به‌عنوان تنها دانشگاه کارآفرین و متولی آموزش کارآفرینی در کشور ناشناخته مانده است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۵) و اغلب فارغ‌التحصیلان این دانشگاه مهارت‌های کارآفرینانه لازم را نداشته و عملاً آموزش کارآفرینی در این دانشگاه شکست خورده است که دلیل عمده این نارسایی ضعف برنامه‌ریزی درسی این دانشگاه در عرصه کارآفرینی می‌باشد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ سلیمانی دنگلانی، ۱۳۹۴؛ ایزدی، ۱۳۹۰ و کیاکجوری، ۱۳۸۷). برای شناخت دلایل ضعف این دانشگاه در آموزش کارآفرینی و همچنین ارائه راهکار برای بهبود وضعیت، این پژوهش در پی تحلیل عناصر برنامه‌های درسی تحقیق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی دانشگاه علمی کاربردی می‌باشد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر ماهیت یک پژوهش توسعه‌ای محسوب شد که به‌صورت کیفی انجام شد. پژوهش حاضر در چهارچوب رویکرد کیفی و با به‌کارگیری تحلیل تم (مضمون) بود. جامعه آماری در پیشینه مطالعاتی را کلیه متون نظری و پژوهشی داخلی و خارجی در دسترس، مراجع مرتبط و اسناد بالادستی نظام آموزش عالی کشور جمهوری اسلامی ایران تشکیل داد. روش نمونه‌گیری از این جامعه هدفمند بود. روش نمونه‌گیری از اسناد بالادستی نمونه‌گیری ملاک محور بود این روش مستلزم انتخاب مواردی است که ملاک مهمی را در یک موضوع یا زمینه خاص برآورده می‌سازند و در ارتباط با سایر منابع نمونه‌گیری تا رسیدن به اشباع نظری ادامه داشت. به‌منظور سنجش اعتبار شاخص‌های استخراج‌شده از پیمایش شاخص‌های کارآفرینی در برنامه درسی به‌وسیله سه نفر بازمین بهره گرفته شد؛ و در بخش مصاحبه با خبرگان جامعه تحقیق شامل ۱۵ نفر متخصص حوزه برنامه درسی و کارآفرینی بود که به روش گلوله برفی و در حد اشباع نظری انتخاب شدند. برای حصول اطمینان از قابلیت اطمینان داده‌های پژوهش از روش مطالعه مکرر، مقایسه داده‌ها، خلاصه‌سازی و دسته‌بندی اطلاعات بدون این‌که در داده‌ها تغییراتی ایجاد شود استفاده شد. به‌نحوی که پس از انجام مصاحبه، یادداشتها با دقت بیشتر روی کاغذ پیاده شده و در اختیار مصاحبه‌شونده‌ها قرار گرفت تا اگر احیاناً مغایرتی با گفته‌های آن‌ها داشته باشد، مشخص و اصلاح گردد.

همچنین در این پژوهش جهت دستیابی به اعتبار داده‌های مصاحبه از نظرات اساتید مدیریت آموزشی، مدیران و متخصصان کارآفرینی و دانشگاه علمی و کاربردی اجرا شد. تحلیل داده‌ها به روش تحلیل تم و با بهره‌گیری از شیوه کدگذاری به شیوه سیستماتیک (کدگذاری باز، محوری و انتخابی) انجام شد.

قبل از انجام مصاحبه، هماهنگی‌های لازم انجام گردید. مصاحبه‌ها به صورت حضوری و در برخی موارد به دلیل دوری مسافت و شیوع کرونا، به صورت آنلاین و یا تلفنی انجام شد. مدت‌زمان مصاحبه‌ها از ۳۰ تا ۶۰ دقیقه متغیر بود.

جهت بررسی روایی از قابلیت باورپذیری (اعتبار)، انتقال‌پذیری و تأیید پذیری استفاده گردید (جدول ۱).

جدول ۱. روایی و پایایی

نتیجه	روش	
تأیید	تأیید فرایند پژوهش توسط ۸ متخصص	
تأیید	استفاده از دو کدگذار جهت کدگذاری چند نمونه مصاحبه	قابلیت باورپذیری (اعتبار)
تأیید	نظرات سه متخصص که در پژوهش مشارکت نداشتند	انتقال‌پذیری
تأیید	ثبت و ضبط تمامی مصاحبه‌ها	تأیید پذیری
تأیید	در اختیار قرار دادن اطلاعات به اساتید راهنما و مشاور	مطالعه حسابرسی فرایند
تعداد کل کدها: ۱۲۲ تعداد کل توافقات: ۵۵ تعداد کل عدم توافقات: ۱۲ پایایی بین دو کدگذار: %۹۰/۳ بیشتر از %۶۰ و تأیید پایایی	تحلیل سه مصاحبه توسط محقق و همکار و مشخص نمودن کدهای مشابه و غیر مشابه	توافق درون موضوعی دو کدگذار

یافته‌های پژوهش

هر یک از عناصر برنامه درسی (اهداف، محتوا، روش‌های آموزش و ارزشیابی) تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی استخراج‌شده، به صورت جداگانه در ادامه تحلیل می‌گردد.

اهداف برنامه درسی:

عناصر اهداف در میان عناصر الگوی برنامه درسی نقش کانونی و محوری را در معنا بخشی

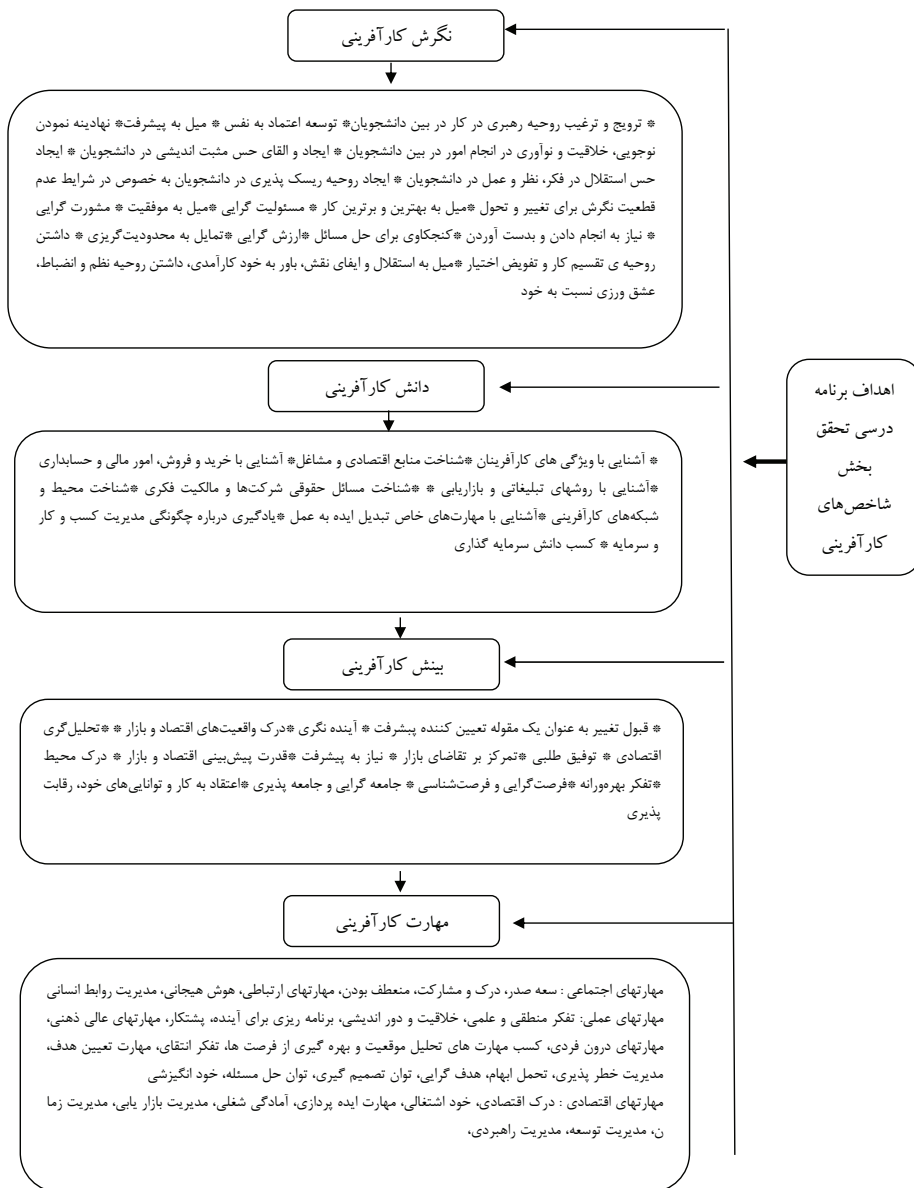
و ایجاد ارتباط مفهومی و هماهنگی در میان عناصر برنامه درسی به عهده دارد. اهداف در واقع نوع تغییرات مورد انتظار در برنامه درسی و یادگیری مطلوب را مشخص و جهت حرکت و هماهنگی و هدایت کلی کلیه اقدامات، فعالیت‌ها و تمهیدات می‌پردازد (میرزاییگی، ۱۳۸۰). دی یونگ (۲۰۰۳) معتقد است که اهداف شامل تمام فعالیت‌هایی است که در کلاس درس، جلسه تدریس، یا برنامه درسی مورد توجه است. کلاین (۱۹۹۱) در تعریف هدف برنامه درسی به نتایج واقعی که مدرس و فراگیران باید به آن‌ها دست یابند، اشاره دارد؛ بنابراین، می‌توان گفت که منظور از هدف در برنامه درسی، آن چیزی است که انتظار می‌رود، فراگیران بیاموزند که در برنامه درسی کارآفرینی مشتمل بر مؤلفه‌های (نگرش کارآفرینی، دانش کارآفرینی، بینش کارآفرینی، مهارت کارآفرینی) است.

نگرش کارآفرینی: مهم‌ترین هدف‌های مورد انتظار از فراگیران درباره نگرش کار و تلاش و کارآفرینی است که می‌بایست در برنامه درسی دانشگاهی مورد توجه باشد.

دانش کارآفرینی: مهم‌ترین هدف‌های مورد انتظار از فراگیران درباره دانش کار و تلاش و کارآفرینی است که می‌بایست در برنامه درسی دانشگاهی مورد توجه باشد.

بینش کارآفرینی: مهم‌ترین هدف‌های مورد انتظار از فراگیران درباره بینش کار و تلاش و کارآفرینی است که می‌بایست در برنامه درسی دانشگاهی مورد توجه باشد.

مهارت کارآفرینی: مهم‌ترین هدف‌های مورد انتظار از فراگیران درباره مهارت کار و تلاش و کارآفرینی است که می‌بایست در برنامه درسی دانشگاهی مورد توجه باشد. (شکل ۱).

شکل ۱. اهداف برنامه درسی تحقق بخش شاخص های کارآفرینی (منبع: صاحب‌نظران کلیدی (مصاحبه‌شوندگان)، آیلولا (۲۰۱۳)، آکودولو (۲۰۱۱)، دیوتینگ (۲۰۱۰)، دسای و همکاران (۲۰۱۰)، ماسالویا (۲۰۱۰)، اوبانیا (۲۰۰۸)، کالیو و همکاران (۲۰۰۷)، هیوتن (۲۰۰۷)، کلت و همکاران (۲۰۰۵)، مجل چوبقلو و همکاران (۱۳۹۰) و اسمی (۱۳۹۳))

محتوای برنامه درسی

حقیق، مشاهدات، داده‌ها، دانش‌ها، مهارت‌ها، فرایندها، تجربیات، ارزش‌ها، وقایع و پدیده‌ها که قسمت‌ها و قطعات سازمان یافته یک رشته علمی را تشکیل می‌دهد. محتوا توسط برنامه ریزان طراحی می‌شود، به وسیله مؤلف انتخاب و سازماندهی می‌شود و توسط معلم در کلاس به اجرا در می‌آید (سند برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱). محتوا همچنین به فرایندهای شناختی که یادگیرندگان در موقع تفکر پیرامون محتوا مورد استفاده قرار می‌دهند، اشاره دارد (فتحی و اجارگه، ۱۳۸۸). در هنگام انتخاب محتوا برای برنامه درسی، مهم است که روشن شود چه مقدار زمانی را می‌توان به شکل واقعی به آن موضوع درسی اختصاص داد و در این تخصیص زمان می‌بایست محدوده مناسب مفاهیم و مهارت‌های مورد نظر برای تجارب یادگیری مشخص و معین گردد. انتخاب محتوا باید اهمیت ایده‌های بزرگ مربوط به حوزه مورد نظر را که فراگیران باید برای ساخت یک پایگاه قوی دانش علمی آن‌ها را دانسته و درک کنند، مشخص نماید (کوتو، ۲۰۱۳). به طور خلاصه، می‌توان گفت که محتوا، آن چیزی است که باید به فراگیران ارائه شود تا بیاموزند و اهداف مورد نظر کسب شوند. در این پژوهش، محتوا مشتمل بر مؤلفه‌های (مدیریت ارتباطات، مدیریت مالی، بازاریابی و فروش، مدیریت منابع انسانی و تصمیم‌گیری و حل مسئله) است.

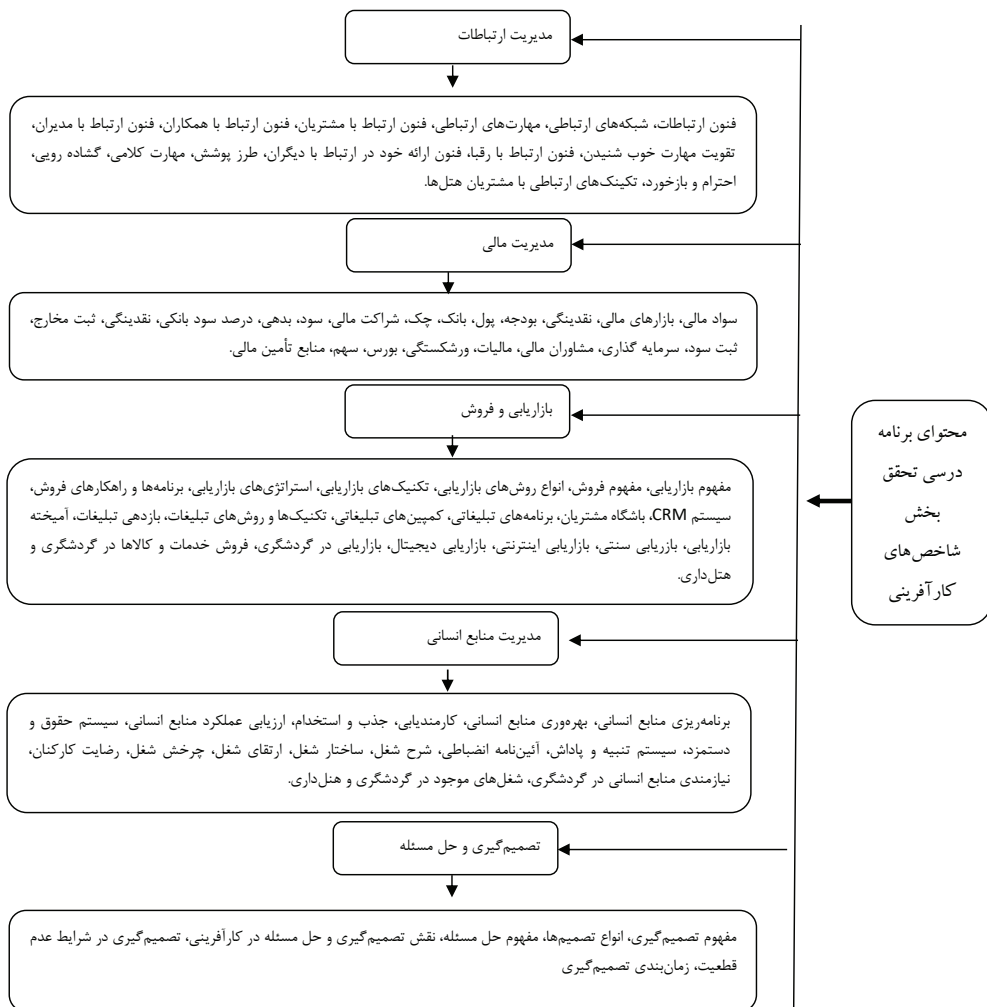
مدیریت ارتباطات: مهم‌ترین مطالب ارائه شده به فراگیران که پرورش دهنده مدیریت ارتباطات آن‌ها باشد.

مدیریت مالی: مهم‌ترین مطالب ارائه شده به فراگیران که پرورش دهنده مدیریت مالی آن‌ها باشد.

بازاریابی و فروش: مهم‌ترین مطالب ارائه شده به فراگیران که پرورش دهنده بازاریابی و فروش آن‌ها باشد.

مدیریت منابع انسانی: مهم‌ترین مطالب ارائه شده به فراگیران که پرورش دهنده مدیریت منابع انسانی آن‌ها باشد.

تصمیم‌گیری و حل مسئله: مهم‌ترین مطالب ارائه شده به فراگیران که پرورش دهنده تصمیم‌گیری و حل مسئله آن‌ها باشد.

شکل ۲. محتوای برنامه درسی تحقق بخش شاخص‌های کارآفرینی (منبع: صاحب‌نظران کلیدی مصاحبه‌شوندگان)، آیلولا (۲۰۱۳)، آکودولو (۲۰۱۱)، پارسونز (۲۰۰۹)، شال (۲۰۰۹)، وسزکیو (۲۰۰۸)، ماساویا (۲۰۱۰)، هیونین (۲۰۰۷)، شریف و همکاران (۱۳۹۰) و مجلل چوپقلو و همکاران (۱۳۹۰)

روش‌های آموزش

به مجموعه فرصت‌هایی گفته می‌شود که برای تحکیم و تعمیق آموخته‌های یادگیرنده در برنامه درسی ارائه می‌شود (سراجی و همکاران، ۱۳۸۷). ورمونت و ورلوپ (۱۹۹۹)، فعالیت‌های یادگیری را به سه نوع عمده شناختی، عاطفی و فراشناختی تفکیک می‌نمایند. فعالیت‌های پردازش شناختی با بروندهای یادگیری بر اساس تغییرات در دانش، ادراک

و مهارت‌های دانش‌آموز سروکار دارد. یادگیری عاطفی شامل فعالیت‌هایی می‌گردد که با احساساتی سروکار دارند که در طول یادگیری به وجود آمده و منجر به بروز حالتی روانی می‌شوند که می‌تواند پیشرفت یادگیری را به شکل مثبت، خنثی (طبیعی) و یا منفی تحت تأثیر قرار دهد. تنظیم فراشناختی فرایند یادگیری به اعمال کنترل بر پردازش شناختی و عاطفی دانش‌آموز از موضوع درسی اشاره دارد؛ بنابراین، فعالیت‌های فراشناختی به‌طور غیرمستقیم نتایج یادگیری را هدایت می‌کنند. لذا فعالیت‌های یادگیری به آن دسته از کارها و فعالیت‌هایی که برای دستیابی فراگیران به اهداف موردنظر انجام می‌گیرد، اشاره دارد. در پژوهش حاضر، روش‌های آموزش مشتمل بر مؤلفه‌های (روش‌های ارائه مستقیم، روش‌های تعاملی، روش‌های کاربردی - عملیاتی) است.

روش‌های ارائه مستقیم: مهم‌ترین روش‌هایی که به آموزش مستقیم کارآفرینی می‌پردازند. روش‌های تعاملی: مهم‌ترین روش‌هایی که کارآفرینی را به شکل تعاملی آموزش می‌دهند. روش‌های کاربردی - عملیاتی: مهم‌ترین روش‌هایی که کارآفرینی را به شکل کاربردی - عملیاتی آموزش می‌دهند (شکل ۳).

شکل ۳. روش آموزش برنامه درسی تحقیق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی (منبع: صاحب‌نظران کلیدی (مصاحبه‌شوندگان)، اپیلولا (۲۰۱۳)، آراستی و همکاران (۲۰۱۲)، کریر (۲۰۰۷)، شیندل (۲۰۰۷)، قایول و همکاران (۲۰۰۸). لونیان و همکاران (۲۰۱۱) به نقل از آراسته و همکاران (۲۰۱۲)، تورین (۲۰۱۰)، پورتو (۲۰۰۸)، هیون و همکاران (۲۰۰۷)، ساماولن (۲۰۰۸)، کرامت (۱۳۹۳)، شریف و همکاران (۱۳۹۰)، مجل چوبقلو و همکاران (۱۳۹۰) و کوثری و همکاران (۱۳۸۸)

ارزشیابی

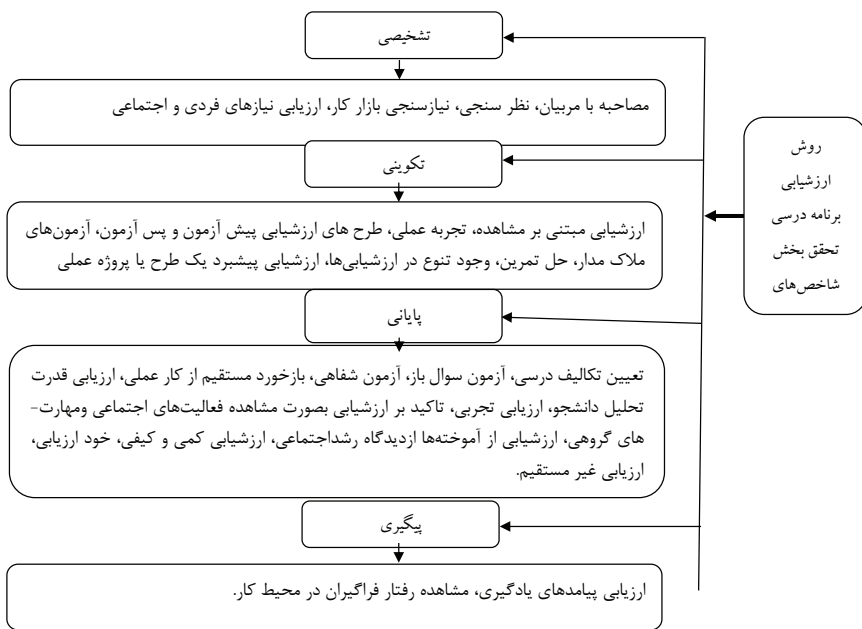
آخرین عنصر برنامه درسی، ارزشیابی می‌باشد. فرایند برنامه درسی با ارزشیابی شروع و با آن پایان می‌یابد. چرا که نیازسنجی آموزشی در آغاز فرایند برنامه، خودارزیابی است و پس از اجرای برنامه جهت حصول اطمینان از دستیابی به اهداف تنظیمی مجدداً به ارزیابی پرداخته می‌شود (فتحی و اجارگاہ، ۱۳۸۸). ارزشیابی ناظر به فرایند دریافت داده‌های معتبر برای بازسازی و بهسازی مداوم برنامه درسی است و شامل ابعادی مانند سطوح، روش و منابع اطلاعاتی است در این پژوهش، ارزشیابی مشتمل بر مؤلفه‌های (تشخیصی، تکوینی، پایانی، پیگیری) است.

تشخیصی: مهم‌ترین روش‌های ارزشیابی تشخیصی مؤثر بر کارآفرینی دانشجویان که می‌بایست در برنامه درسی دانشگاهی به کار گرفته شود.

تکوینی: مهم‌ترین روش‌های ارزشیابی تکوینی مؤثر بر کارآفرینی دانشجویان که می‌بایست در برنامه درسی دانشگاهی به کار گرفته شود.

پایانی: مهم‌ترین روش‌های ارزشیابی پایانی مؤثر بر کارآفرینی دانشجویان که می‌بایست در برنامه درسی دانشگاهی به کار گرفته شود.

پیگیری: مهم‌ترین روش‌های ارزشیابی پیگیری مؤثر بر کارآفرینی دانشجویان که می‌بایست در برنامه درسی دانشگاهی به کار گرفته شود. (شکل ۴).

شکل ۴. ارزشیابی برنامه درسی تحقق بخش شاخص‌های کارآفرینی (منبع: صاحب‌نظران کلیدی (مصاحبه‌شوندگان)، مالکوم و همکاران (۲۰۰۹)، کلارک (۲۰۰۴)، جارنا و همکاران (۲۰۰۷)، بوالستاد (۲۰۰۶)، مجل چوبقلو و همکاران (۱۳۹۰)، اسمی (۱۳۹۳)، شریف و همکاران (۱۳۹۰) و کوثری و همکاران (۱۳۸۸))

شرح مختصات الگوی برنامه درسی تحقق بخش شاخص های کارآفرینی در جدول ۲
گزارش شده است.

جدول ۲. شرح مختصات الگوی برنامه درسی تحقق بخش شاخص های کارآفرینی

<p>هدف اصلی:</p> <p>تربیت دانشجویان دوره کاردانی هتلداری و گردشگری دانشگاه علمی کاربردی با نهادینه کردن مهارت های مشارکت پذیری، رهبری، خلاقیت و نوآوری، پشتکار، مثبت اندیشی، استقلال طلبی و ریسک پذیری در آنها.</p>
<p>اهداف فرعی:</p> <p>نگرش کارآفرینی:</p> <p>ترویج و ترغیب روحیه رهبری در کار در بین دانشجویان، نهادینه نمودن خلاقیت و نوآوری در انجام امور در بین دانشجویان، ایجاد و القای حس مثبت اندیشی در دانشجویان، ایجاد حس استقلال در فکر، نظر و عمل در دانشجویان، ایجاد روحیه ریسک پذیری در دانشجویان به خصوص در شرایط عدم قطعیت نگرش برای تغییر و تحول، میل به بهترین و برترین کار، میل به موفقیت، بلندطبعی و اشتیاق به اقدام بزرگ، کنجکاو برای حل مسائل، ارزش آفرینی، تمایل به محدودیتگریزی، میل به استقلال و ایفای نقش.</p> <p>دانش کارآفرینی:</p> <p>شناخت منابع اقتصادی و مشاغل، بازاریابی و شناخت بازار کار، شناخت مسائل حقوقی شرکتها و مالکیت فکری، پرورش مهارت های عالی ذهنی، شناخت محیط و شبکه های کارآفرینی، آشنایی با مهارت های خاص تبدیل ایده به عمل، یادگیری درباره چگونگی مدیریت کسب و کار و سرمایه</p> <p>بینش کارآفرینی:</p> <p>نهادینه نمودن روحیه مشارکت پذیری در انجام امور در دانشجویان، درک واقعیت های اقتصاد و بازار، تحلیلگری اقتصادی، تمرکز بر تقاضای بازار، قدرت پیش بینی اقتصاد و بازار، تفکر بهره‌ورانه، فرصتگرایی و فرصت شناسی، اعتقاد به کار و توانایی های خود</p> <p>مهارت کارآفرینی:</p> <p>ایجاد توانایی در دانشجویان برای پیگیری و پشتکار برای دستیابی به اهداف در نظر گرفته شده، تجربه عملی کار و زندگی شغلی، توسعه مهارت های اقتصادی - توسعه مهارت های ایده پردازی، توسعه مهارت های درون فردی، کسب مهارت های ارتباطی و مذاکره، کسب مهارت های آمادگی شغلی، کسب مهارت های کاربانه، کسب مهارت های تحلیل موقعیت</p>

محتوا: مدیریت ارتباطات:

فنون ارتباطات، شبکه‌های ارتباطی، مهارت‌های ارتباطی، فنون ارتباط با مشتریان، فنون ارتباط با همکاران، فنون ارتباط با مدیران، تقویت مهارت خوب شنیدن، فنون ارتباط با رقبا، فنون ارائه خود در ارتباط با دیگران، طرز پوشش، مهارت کلامی، گشاده‌رویی، احترام و بازخورد، تکنیکهای ارتباطی با مشتریان هتلها.

مدیریت مالی:

سواد مالی، بازارهای مالی، نقدینگی، بودجه، پول، بانک، چک، شراکت مالی، سود، بدهی، درصد سود بانکی، نقدینگی، ثبت مخارج، ثبت سود، سرمایه‌گذاری، مشاوران مالی، مالیات، ورشکستگی، بورس، سهم، منابع تأمین مالی.

بازاریابی و فروش:

مفهوم بازاریابی، مفهوم فروش، انواع روش‌های بازاریابی، تکنیکهای بازاریابی، استراتژیهای بازاریابی، برنامه‌ها و راهکارهای فروش، سیستم CRM، باشگاه مشتریان، برنامه‌های تبلیغاتی، کمپینهای تبلیغاتی، تکنیکها و روش‌های تبلیغات، بازدهی تبلیغات، آمیخته بازاریابی، بازاریابی سنتی، بازاریابی اینترنتی، بازاریابی دیجیتال، بازاریابی در گردشگری، فروش خدمات و کالاها در گردشگری و هتلداری.

مدیریت منابع انسانی:

برنامه‌ریزی منابع انسانی، بهره‌وری منابع انسانی، کارمندیابی، جذب و استخدام، ارزیابی عملکرد منابع انسانی، سیستم حقوق و دستمزد، سیستم تنبیه و پاداش، آئیننامه انضباطی، شرح شغل، ساختار شغل، ارتقای شغل، چرخش شغل، رضایت کارکنان، نیازمندی منابع انسانی در گردشگری، شغل‌های موجود در گردشگری و هتلداری.

تصمیم‌گیری و حل مسئله:

مفهوم تصمیم‌گیری، انواع تصمیم‌ها، مفهوم حل مسئله، نقش تصمیم‌گیری و حل مسئله در کارآفرینی، تصمیم‌گیری در شرایط عدم قطعیت، زمانبندی تصمیم‌گیری.

روش های آموزش:

مستقیم:

سخنرانی، سمینار، آموزش از راه دور، کارگاه های تخصصی، برگزاری همایش و کنفرانس

تعاملی:

آموزش گروهی، آموزش پروژه ای، یادگیری مشارکتی، آموزش مسئله محور، روش یادگیری فعال، روش تدریس فرایندی، ارتباط با کارآفرینان موفق، آموزش از طریق ارائه الگوی موفق، آموزش از طریق تجربه مشترک

کاربردی - عملیاتی:

تدریس مسئله محور، آموزش عملی، آموزش از طریق شبیه سازی موقعیت و کسب و کار، آموزش از طریق بازدید عملی، ایفای نقش، مطالعه موردی، آموزش از طریق چند رسانه ای ها، آموزش از طریق کارگاه علمی، کارآموزی عملی، شبیه سازی کامپیوتری، اقدام پژوهی، اردوهای علمی و عملی، آموزش خلق ایده.

روش های ارزشیابی:

تشخیصی:

مصاحبه با مربیان، نظرسنجی، نیازسنجی بازار کار، ارزیابی نیازهای فردی و اجتماعی

تکوینی:

ارزشیابی مبتنی بر مشاهده، تجربه عملی، طرح های ارزشیابی پیش آزمون و پس آزمون، آزمونهای ملاک مدار، حل تمرین، وجود تنوع در ارزشیابیها، ارزشیابی پیشبرد یک طرح یا پروژه عملی،

پایانی:

تعیین تکالیف درسی، آزمون سؤال باز، آزمون شفاهی، بازخورد مستقیم از کار عملی، ارزیابی قدرت تحلیل دانشجو، ارزیابی تجربی، تأکید بر ارزشیابی به صورت مشاهده فعالیت های اجتماعی و مهارت های گروهی، ارزشیابی از آموخته ها از دیدگاه رشد اجتماعی، ارزشیابی کمی و کیفی، خودارزیابی، ارزیابی غیرمستقیم.

پیگیری:

ارزیابی پیامدهای یادگیری، مشاهده رفتار فراگیران در محیط کار.

بحث و نتیجه گیری

هدف از این تحقیق تحلیل عناصر برنامه‌های درسی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی دانشگاه علمی کاربردی بود. الگوی برنامه درسی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی در چهار حوزه هدف، محتوا، روش‌های آموزش و روش‌های ارزشیابی ارائه شده است. اهداف برنامه درسی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی در چهار بخش (نگرش کارآفرینی، دانش کارآفرینی، بینش کارآفرینی و مهارت کارآفرینی) مشخص شد که هر کدام دارای زیرمؤلفه‌هایی است. محتوای برنامه درسی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی شامل ۵ مؤلفه (مدیریت ارتباطات، مدیریت مالی، بازاریابی و فروش، مدیریت منابع انسانی، تصمیم‌گیری و حل مسئله) است که هر کدام دارای زیرمؤلفه‌هایی است. روش آموزش برنامه درسی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی شامل سه روش اصلی (روش‌های ارائه مستقیم، روش‌های تعاملی و روش‌های کاربردی- عملیاتی) که هر کدام دارای زیرمؤلفه‌هایی است. روش ارزشیابی پیشرفت تحصیلی تحقق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی شامل ۴ روش ارزشیابی (تشخیصی، تکوینی، پایانی یا تراکمی و پیگیری) که هر کدام دارای زیرمؤلفه‌هایی است.

در زمینه هدف می‌توان گفت، هدف اهداف برنامه‌های درسی در آموزش عالی از جمله مهم‌ترین بخش‌های مربوط به خط و مشی گذاری در روند آموزش و دستیابی به اهداف کلی آموزشی هستند و توجه و تمرکز به این بخش می‌تواند زمینه دستیابی به اهداف را فراهم آورد و هدف‌گذاری در زمینه نگرش کارآفرینی، دانش کارآفرینی، بینش کارآفرینی و مهارت کارآفرینی می‌تواند زمینه تمرکز بیشتر گروه‌های آموزشی، اساتید و دانشجویان را بر این متغیرها فراهم آورد. در این راستا آلبونی و همکاران (۲۰۲۰)، رثوف و ویجايا (۲۰۲۱)، آگاروال و همکاران (۲۰۲۰)، تانتاوی و همکاران (۲۰۲۱)، دانا و همکاران (۲۰۲۱)، بوبکر و همکاران (۲۰۲۱) و سو و همکاران (۲۰۲۱) توجه به آموزش مهارت‌های کارآفرینی و تمرکز بر بهبود نگرش، دانش، بینش و مهارت را عاملی در گرایش و افزایش انگیزه دانشجویان برای حرکت به سمت کارآفرینی معرفی کردند و لذا مدیران و برنامه ریزان برنامه‌های آموزشی می‌بایست با بهره‌گیری مناسب از الگوهای آموزشی کارآفرینی در کشورهای توسعه‌یافته زمینه بهبود نگرش، دانش، بینش و مهارت کارآفرینی دانشجویان در نتیجه بهبود اهداف برنامه درسی را فراهم آورند.

در زمینه محتوا می‌توان گفت که کارآفرینی به‌عنوان یکی از شایستگی‌های کلیدی برای دستیابی به آمادگی مسیر شغلی و یکی از گزینه‌های انتخاب مسیر شغلی در کانون توجه نظام‌های آموزشی کشورها قرار گرفته است. کارآفرینی فرایند عمل به فرصت‌ها و ایده‌ها و تبدیل آن‌ها به ارزش برای دیگران است. ارزشی که ایجاد می‌شود می‌تواند

مالی، فرهنگی یا اجتماعی باشد. در محیط‌های آموزشی تأکید بر آموزش کارآفرینی بر شایستگی‌های کارآفرینی همچون مدیریت ارتباطات، مدیریت مالی، بازاریابی و فروش، مدیریت منابع انسانی، تصمیم‌گیری و حل مسئله معطوف به فرصت دادن به همه فراگیران جهت توسعه توانایی کارآفرینانه است. این روند در تمام سطوح آموزشی اروپا قابل مشاهده است، نظام‌ها و فرایندهای مشابه را می‌توان در ایالات متحده مشاهده کرد. باور مشترک این است که شایستگی‌های کارآفرینی همچون مدیریت ارتباطات، مدیریت مالی، بازاریابی و فروش، مدیریت منابع انسانی، تصمیم‌گیری و حل مسئله، به موفقیت آینده افراد در جامعه کمک خواهد کرد، صرف‌نظر از اینکه آن‌ها چه نوع کارهایی را انجام خواهند داد. از طرفی تیتل و ترزیدیس (۲۰۲۰) نیز معتقدند یکی از اهداف مهم آموزش کارآفرینی، آماده‌سازی فراگیران و دانشجویان برای توسعه شایستگی‌های عمیق کارآفرینی است. مدل پیشرفت گروه نوآوری آموزش کارآفرینی اروپا (۲۰۱۸) جامعه در حال آموزش را در حال سفر تکاملی یادگیری کارآفرینانه در نظر می‌گیرد که مراحل مانند کشف، کاوش و آزمایش کردن را متناسب با سن و دوره تحصیلی می‌گذارند. به عقیده مک کالوم (۲۰۱۹) با توجه ماهیت عرضی یادگیری کارآفرینی می‌تواند در هر موضوع و در هر سطح از تحصیل برگزار شود. همچنین آموزش شغلی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی راهنمای شغلی واتس (۲۰۱۰)، از طریق تلفیق در دیگر موضوعات و محتوای درسی قابل تلفیق در برنامه درسی است (کولینز و بارنز، ۲۰۱۷). با این حال حیاتی و همکاران (۲۰۲۱)، مک مولن و همکاران (۲۰۲۱)، گیگنهابر و همکاران (۲۰۲۱)، سان و همکاران (۲۰۲۱) و دان و همکاران (۲۰۲۱) اظهار کردند که نظام‌های آموزشی می‌توانند با ارائه محتوای مناسب در برنامه آموزشی توانایی‌ها و مهارت‌های کارآفرینی را در فراگیران توسعه دهند و لذا توجه و تمرکز بر مهارت‌هایی مانند مدیریت ارتباطات، مدیریت مالی، بازاریابی و فروش، مدیریت منابع انسانی، تصمیم‌گیری و حل مسئله می‌تواند زمینه بهبود مهارت‌های کارآفرینی را در دانشجویان ارتقاء دهد و زمینه بهبود شرایط شغلی و کاهش بیکار در جامعه دانشگاهی کشور فراهم شود.

در زمینه روش‌های آموزش می‌توان گفت، از آنجا که آموزش سنتی کسب‌وکار نمی‌تواند نیازهای متغیر بازار شغلی را برآورده کند، آموزش کارآفرینی که نگرشها و توانایی‌های کارآفرینانه را تقویت می‌کند در مؤسسات آموزشی از جمله دانشگاه‌ها در مقاطع مختلف تحصیلی افزایش یافته است. دانشگاه‌ها اغلب برنامه‌های آموزشی را باهدف تحریک نگرش‌ها، روحیات و رفتار کارآفرینانه در بین دانشجویان ارائه می‌دهند. آموزشگران روش‌های مختلفی مانند آموزش‌های انفرادی و موردی (آرگاده، ۲۰۲۱)، نمونه‌سازی اولیه (، بررسی مفاهیم

(آفریدانی^۱، ۲۰۲۱)، مسابقات (وانگ^۲، ۲۰۲۲)، یادگیری عملی (دلواسیو^۳، ۲۰۲۲) و یادگیری دیجیتال (ریدوان^۴، ۲۰۲۱) را ارائه داده‌اند. باین حال بهره‌گیری از تکنولوژی‌های کمک‌آموزشی می‌تواند زمینه بهبود برنامه آموزشی کارآفرینی را به همراه داشته باشد. همچنین بهبود برنامه‌های آموزشی و تلاش برای توسعه برنامه‌های آموزشی عملی و تعاملی و بهره‌گیری مستقیم از تجربیات کارآفرینان موفق و امکان تبادل تجربیات افراد موفق به صورت مستقیم می‌تواند زمینه بهبود برنامه آموزشی را به همراه داشته و زمینه یادگیری مؤثر را فراهم آورد. همچنین تحقیقات پیشین اثربخشی روش‌های آموزش کارآفرینی با افراد باتجربه، آموزش در محیط واقعی و همچنین آموزش انفرادی در کارآفرینی را مورد تأکید قرار داده‌اند (دارماوان^۵، ۲۰۲۱).

این مطالعه صورت مهمی را برای سازماندهی مجدد و بهبود برنامه درسی کارآفرینی پیشنهاد می‌کند. اول این که بسیاری از دوره‌ها و برنامه‌های کارآفرینی که بر ارائه کتب و جزوه و محتوای مرتبط با جنبه‌های مالی کسب‌وکار، سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی تمرکز دارند، می‌بایست جذابیت لازم را داشته و کاربردی باشند. از سوی دیگر، دانشجویان علاقه‌مند به مشاهده کسب‌وکارهای موفق، شنیدن تجربه‌های فردی از سخنرانان مهمان در راستای تقویت نگرش و روحیه کارآفرینانه خود هستند؛ بنابراین، برنامه درسی کارآفرینی مستلزم بهره‌گیری از روش‌های میدانی برای توسعه مهارت و دانش کارآفرینی است. از طرفی ارتباط بین دانشگاهیان و فعالان کسب‌وکار برای بهبود کیفیت آموزش کارآفرینی مهم است. درک و یادگیری تجربیات میدانی واقعی از طریق امکانات درون دانشگاه مانند پارک‌های علم و فناوری یا فعالیت‌های موردی مانند کسب‌وکارهای کوچک ممکن است اهمیت بیشتری در بهبود مهارت و دانش کارآفرینی دانشجویان داشته باشد. درنهایت این که آموزش کارآفرینی نیاز به تمرکز بر حوزه‌های مرتبط با صنعت و کسب‌وکارهای فعال در طول یک زنجیره ارزش دارد؛ زیرا ارتباط بخش دانشگاهی با صنعت از طریق تقویت زنجیره کاربردی و فعال امکان‌پذیر است. از طرفی نیازسنجی بازار و تغییرات محیط کسب‌وکار همواره باید در آموزش کارآفرینی لحاظ شود، به‌ویژه نیازهای آینده با بررسی جهت مختلف استراتژیک با توجه به روش‌های آینده‌نگری در آموزش می‌بایست مورد تحلیل و آموزش قرار گیرد.

با این حال و به طور کلی دانشگاه جامع علمی کاربردی در راستای توسعه دانش عملی و تجربه کاری دانشجویان خود اقدام به طراحی و توسعه دروس عملی و به ویژه طرح کارورزی

1. Afridayani
2. Wang
3. Del Vecchio
4. Ridwan
5. Darmawan

و کار در محیط برای تمامی دانشجویان خود نموده است. در این راستا یکی از دغدغه های همیشگی مدیران دانشگاه جامع، کیفیت آموزش های برگزار شده این نظام آموزشی، با توجه به ماهیت و رسالت این دانشگاه با لحاظ تنوع رشته های مصوب (بالغ بر ۸۰۰ دوره مقطع دار) و تعدد مراکز مجری (بالغ بر ۵۵۰ در شرایط کنونی- قبلا ۱۰۰ مرکز) در تمامی استان ها بوده و می باشد. در هیچ شورا، کمیسیون، گروه و نشستی نیست که با مباحثی مبنی بر پایین بودن کیفیت ارائه دروس تخصصی و به ویژه بخش دروس عملی آن وجود نداشته و شاهد ساعت ها گفتگو و بحث در این راستا نبوده باشیم. یکی از مصادیق بارز و همیشگی این نگرانی ها توسعه شغلی و ارتقاء سطح کارآفرینی در دانشجویان می باشد و در این راستا طرح های کارورزی (دو درس کارورزی ۱ و ۲ و درس کاربینی جمعا ۵۱۲ ساعت از حدود ۲۰۰۰ ساعت کل آموزش یک دوره مقطع دار کاردانی و یا کارشناسی ناپیوسته) به خود اختصاص داده اما صرف توجه به دوره کارورزی نمی توان دانشجوی کارآفرین تربیت کرد و لذا توجه به سایر دروس می بایست مد نظر باشد که در این زمینه نیازمند پژوهش های نظری و کاربردی هستیم که در این پژوهش به آن پرداخته شد. نتایج پژوهش حاضر می تواند مورد توجه و استفاده مسئولین و اساتید قرار گیرد و همچنین در زمینه خط و مشی گذاری به مدیران کمک کند.

منابع

- ایزدی، ص، صالحی عمران، ا و قربانی، ع (۱۳۹۰). ارزیابی وضعیت اشتغال دانش آموختگان دانشگاه جامع علمی کاربردی. *فصلنامه/انجمن آموزش عالی ایران*، سال سوم، شماره ۲: ۱-۲۳.
- سلمانی دنگلانی، سمیه، صفرزاد، حسین، آزما، دکتر فریدون. (۱۳۹۴). بررسی و نقش آموزش های مهارتی در کارآفرینی دانش آموختگان دانشگاه جامع علمی و کاربردی (مطالعه موردی؛ مرکز علمی و کاربردی شرکت پست). *فصلنامه علمی- پژوهشی پژوهشنامه تربیتی*، ۱۰(۴۳)، ۷۳-۸۶.
- کیاکجوری، کریم، رودگر نژاد، فروغ، حسینی، سیده مریم. (۱۳۸۷). موانع و چالش های شکل گیری دانشگاه کارآفرین در ایران. *نامه آموزش عالی*، ۱(۳)، ۸۹-۱۰۳.
- محمدی، شراره، پروین، احسان، غیاثی ندوشن، سعید، خراسانی، ام البنین. (۱۳۹۵). آسیب شناسی دانشگاه جامع علمی کاربردی به کمک تحلیل ANP و SWOT و ارائه راهبردهای مناسب (مورد مطالعه: مراکز علمی کاربردی شهرستان زاهدان). *علوم تربیتی*، ۲۳(۲)، ۱۷۷-۱۹۸.

- Afridayani, A., & Mu'arif, S. (2021). Efektivitas Pembelajaran Entrepreneurship dan Seminar Motivasi untuk Meningkatkan Minat Menjadi Entrepreneur. *SCIENTIFIC JOURNAL OF REFLECTION: Economic, Accounting, Management and Business*, 4(1), 160-169.
- Agarwal, S., Ramadani, V., Gerguri-Rashiti, S., Agrawal, V., & Dixit, J. K. (2020). Inclusivity of entrepreneurship education on entrepreneurial attitude among young community: evidence from India. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 14(2), 299-319.
- Agwu, M. E., & Onwuegbuzie, H. N. (2018). Effects of international marketing environments on entrepreneurship development. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 7(1), 1-14.
- Aljaouni, N. W., Alserhan, B., Gleason, K., & Zeqiri, J. (2020). Financial literacy programs and youth entrepreneurial attitudes: some insights from the Jordanian community. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*.
- Argade, P., Salignac, F., & Barkemeyer, R. (2021). Opportunity identification for sustainable entrepreneurship: Exploring the interplay of individual and context level factors in India. *Business Strategy and the Environment*, 30(8), 3528-3551.
- Bauer, K. (2011). Training women for success: an evaluation of entrepreneurship training programs in Vermont, USA. *Journal of Entrepreneurship Education*, 14 (1): 1-24.
- Bogachov, S., Kwilinski, A., Miethlich, B., Bartosova, V., & Gurnak, A. (2020). Artificial intelligence components and fuzzy regulators in entrepreneurship development. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(2), 487.
- Boubker, O., Arroud, M., & Ouajdouni, A. (2021). Entrepreneurship education versus management students' entrepreneurial intentions. A PLS-SEM approach. *The International Journal of Management Education*, 19(1), 100450.
- Carree, M. A., & Thurik, R. A. (2010). The impact of entrepreneurship on economic in Z.J. Acs, D.B. Audretsch (eds.), *Handbook of Entrepreneurship Research*, 557 International Handbook Series on Entrepreneurship, DOI 10.1007/978-1-4419-1191-9_20
- Colombelli, A., Loccisano, S., Panelli, A., Pennisi, O. A. M., & Serraino, F. (2022). Entrepreneurship Education: The Effects of Challenge-Based Learning on the Entrepreneurial Mindset of University Students. *Administrative*

Sciences, 12(1), 10.

- Dana, L. P., Tajpour, M., Salamzadeh, A., Hosseini, E., & Zolfaghari, M. (2021). The impact of entrepreneurial education on technology-based enterprises development: The mediating role of motivation. *Administrative Sciences*, 11(4), 105.
- Darmawan, E. D., Trisnamansyah, S., Sudrajat, A., & Aryani, W. D. (2021). Effectiveness of training and coaching strengthening entrepreneurship in improving youth business competence (Descriptive Study at the Bandung City Youth and Sports Office). *International Journal of Educational Research & Social Sciences*, 2(6), 1348-1357.
- Del Vecchio, P., Secundo, G., Mele, G., & Passiante, G. (2021). Sustainable entrepreneurship education for circular economy: emerging perspectives in Europe. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*.
- Duan, C., Kotey, B., & Sandhu, K. (2021). Ecosystem Strategies for Transnational Digital Entrepreneurship: A Conceptual Framework of Three Ecosystems. In *Disruptive Technology and Digital Transformation for Business and Government* (pp. 1-23). IGI Global.
- Haddad, G., Haddad, G., & Nagpal, G. (2021). Can students' perception of the diverse learning environment affect their intentions toward entrepreneurship? *Journal of Innovation & Knowledge*, 6(3), 167-176.
- Hawi, A., Al-Kuwari, F., & Garonne, C. (2022). Entrepreneurship Development in Qatar. In *Entrepreneurial Rise in the Middle East and North Africa: The Influence of Quadruple Helix on Technological Innovation*. Emerald Publishing Limited.
- Hayati, N., & Fitriyah, L. A. (2021). A biodiverse entrepreneurship-based textbook: A media of students' entrepreneurship enthusiasm development. *JPBI (Jurnal Pendidikan Biologi Indonesia)*, 7(3), 248-257.
- Leffler, E. & Falk-Lundqvist, Å. (2013). What about students' right to the "right" education? An entrepreneurial attitude to teaching and learning, *International Perspectives on Education and Society*, 23: 191-208.
- Leonidou, E., Christofi, M., Vrontis, D., & Thrassou, A. (2020). An integrative framework of stakeholder engagement for innovation management and entrepreneurship development. *Journal of Business Research*, 119 (6), 245-258.
- Leonidou, E., Christofi, M., Vrontis, D., & Thrassou, A. (2020). An integrative framework of stakeholder engagement for innovation management and en-

- entrepreneurship development. *Journal of Business Research*, 119 (6), 245-258.
- Mason, C. (2011). Entrepreneurship education and research: emerging trends and concerns. *Journal of Global Entrepreneurship*, 1, retrieved from <https://entrepreneurship.okstate.edu/files>.
- McKenzie, D., & Woodruff, C. (2013). What are we learning from business training and entrepreneurship evaluations around the developing world? *The World Bank Research Observer*, 29 (1): 48–82.
- McMullen, J. S., Ding, A. W., & Li, S. (2021). From cultural entrepreneurship to economic entrepreneurship in cultural industries: The role of digital serialization. *Journal of Business Venturing*, 36(6), 106157.
- Purwanto, A., Novitasari, D., & Asbari, M. (2022). The Role of Leadership, Teaching Factory (TEFA) Program, Competence of Creative Products and Entrepreneurship on Entrepreneurial Interest of the Vocational School Students. *International Journal of Social and Management Studies*, 3(5), 58-64.
- Radaelli, G., Dell’Era, C., Frattini, F., & Messeni Petruzzelli, A. (2018). Entrepreneurship and human capital in professional sport: A longitudinal analysis of the Italian soccer league. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 42(1), 70-93.
- Ratten, V. (2019). Sport entrepreneurship and public policy: future trends and research developments. *Journal of entrepreneurship and public policy*.
- Ratten, V. (2021). Introduction: Innovation and entrepreneurship in sport management. In *Innovation and Entrepreneurship in Sport Management*. Edward Elgar Publishing.
- Rauf, R., Wijaya, H., & Tari, E. (2021). Entrepreneurship education based on environmental insight: Opportunities and challenges in the new normal era. *Cogent Arts & Humanities*, 8(1), 1945756.
- Ridwan, M., & Syahputra, H. (2021, November). Digital Learning Information System Entrepreneurship in College for Millennials in the Era of the Covid-19 Pandemic. In *2021 International Conference on Computer Science and Engineering (IC2SE) (Vol. 1, pp. 1-5)*. IEEE.
- Saljoghi, K. (2013). The role of entrepreneurship education in the educational system of the Islamic Republic of Iran, 1404, *Quarterly Journal of Science and Technology*, 2 (2): 85-110, (In Persian).
- Şan, S., Yılmaz, A., Subaşı, S., & Mohammed, S. (2021). An Example of Entrepreneurship in Women’s Education: Akhism-Baciyani Rum Training in

Vocational Education from Past to Present. In *Overcoming Challenges and Barriers for Women in Business and Education: Socioeconomic Issues and Strategies for the Future* (pp. 21-44). IGI Global.

Shahin, M., Ilic, O., Gonsalvez, C., & Whittle, J. (2021). The impact of a STEM-based entrepreneurship program on the entrepreneurial intention of secondary school female students. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 17(4), 1867-1898.

Su, Y., Zhu, Z., Chen, J., Jin, Y., Wang, T., Lin, C. L., & Xu, D. (2021). Factors influencing entrepreneurial intention of university students in China: integrating the perceived university support and theory of planned behavior. *Sustainability*, 13(8), 4519.

Tantawy, M., Herbert, K., McNally, J. J., Mengel, T., Piperopoulos, P., & Foord, D. (2021). Bringing creativity back to entrepreneurship education: Creative self-efficacy, creative process engagement, and entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing Insights*, 15, e00239.

Tayrani, A. R. (2011). Identification of entrepreneurship research development strategy in Iran, M.A. Thesis, University of Tehran, (In Persian)

Tittel, A., Terzidis, O. (2020). Entrepreneurial competences revised: developing a consolidated and categorized list of entrepreneurial competences. *Entrep. Educ.* 3, 1 -35.

Tohidyan Far, S., & Rezaei-Moghaddam, K. (2019). Multifunctional agriculture: an approach for entrepreneurship development of agricultural sector. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 9(1), 1-23.

Urbano, D., Aponte, M., & Toledano, N. (2008). Doctoral education in entrepreneurship: A European case study, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 15 (2): 336-347.

Wang, J., Guo, Y., Zhang, M., Li, N., Li, K., Li, P. & Huang, Y. (2022). The Impact of Entrepreneurship Competitions on Entrepreneurial Competence of Chinese College Students. *Frontiers in Psychology*, 13.

Watts, A.G. (2010). *Career Guidance and Post -Secondary Vocational Education and Training*. A paper prepared for the OECD Review of Post -Secondary Vocational Education and Training, Skills beyond School. Paris: OECD.